

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 4.96 STRAIPSNIO 2 DALIES ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2008 m. spalio 30 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2008 m. spalio 15 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 16/06-69/06-10/07 pagal:

1) pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės, susidedančios iš Broniaus Bradausko, Juozo Palionio, Gintauto Mikolaičio, Vytauto Saulio, Algirdo Butkevičiaus, Algimanto Salamakino, Jono Juozapaičio, Edvardo Žakario, Broniaus Paužos, Vytauto Kamblevičiaus, Virginijaus Domarko, Sauliaus Bucevičiaus, Zenono Mikučio, Valentino Bukausko, Vytauto Sigito Draugelio, Sauliaus Girdausko, Antano Boso, Loretos Graužinienės, Vydo Gedvilo, Rimanto Bašio, Petro Baguškos, Kęstučio Glavecko, Valentino Mazuronio, Remigijaus Ačo, Vytauto Galvono, Raimundo Palaičio, Jono Čekuolio, Liudviko Sabučio, Eligijaus Masiulio, Audriaus Endzino, Mildos Petrauskienės, prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje, pasak pareiškėjo, įtvirtintam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-14/2006);

2) pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos civilinio

kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria valstybei leidžiama iš sąžiningo įgijėjo susigrąžinti nekilnojamąjį turtą, kuris buvo prarastas dėl valstybės tarnautojo padaryto nusikaltimo, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje, pasak pareiškėjo, įtvirtintam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-76/2006);

3) pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje, pasak pareiškėjo, įtvirtintam konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-11/2007).

Konstitucinio Teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. sprendimu šie prašymai buvo sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 16/06-69/06-10/07.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, Konstitucijos preambulėje, pasak pareiškėjo, įtvirtintam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-14/2006).

2. Pareiškėjas – Vilniaus apygardos teismas nagrinėjo civilinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria valstybei leidžiama iš sąžiningo įgijėjo susigrąžinti nekilnojamąjį turtą, kuris buvo prarastas dėl valstybės tarnautojo padaryto nusikaltimo, neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, Konstitucijos preambulėje, pasak pareiškėjo, įtvirtintam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-76/2006).

3. Pareiškėjas – Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo civilinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, Konstitucijos preambulėje, pasak pareiškėjo, įtvirtintam konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-11/2007).

II

Pareiškėjų prašymai grindžiami šiais argumentais.

1. Ginčijamu teisiniu reguliavimu savininko, kuris daiktą prarado dėl asmens padaryto nusikaltimo, teisės ginamos labiau negu sąžiningo įgijėjo, kuris, pasak pareiškėjų, taip pat tampa „lygiaverčiu“ to daikto savininku. Pagal Civilinio kodekso 4.96 straipsnį sąžiningu įgijėju laikomas

asmuo, kuris nežinojo ir neturėjo žinoti, jog daiktas atlygintinai įgyjamas iš asmens, kuris neturi teisės jo perleisti nuosavybėn. Sąžiningumas yra fundamentalus privatinės teisės principas. Civilinio kodekso ginčijamos nuostatos analizė leidžia teigti, kad nors pagal sandorį įgijęs daiktą nekilnojamojo daikto įgijėjas taip pat tampa jo savininku, pirminio to daikto savininko teisės pagal esamą teisinį reguliavimą tokiu atveju vertinamos prioritetiškai. Nei daikto savininkas, nei sąžiningas įgijėjas vienodai nėra atsakingi už nusikaltimą, dėl kurio savininkas prarado daiktą. Iš sąžiningo įgijėjo daiktas gali būti išreikalautas, nepaisant jo teisėtų lūkesčių, galimų daikto pagerinimų ar pan. Tad dviejų „lygiaverčių“ savininkų padėtis yra nevienoda, tokiu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas.

2. Pagal Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalį išreikalaujant nekilnojamąjį daiktą iš sąžiningo įgijėjo nėra tenkinami visuomenės poreikiai, sąžiningam įgijėjui nėra teisingai atlyginama. Pagal Konstitucijos 23 straipsnį nuosavybė yra neliečiama ir gali būti paimama įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama, todėl ginčijamu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas asmens nuosavybės teisės.

3. Be to, pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašymas ištirti, ar Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria valstybei leidžiama iš sąžiningo įgijėjo susigrąžinti nekilnojamąjį turtą, kuris buvo prarastas dėl valstybės tarnautojo padaryto nusikaltimo, neprieštarauja Konstitucijai, papildomai grindžiamas tuo, kad valstybės tarnautojas yra valstybės įgaliotas asmuo, todėl, valstybei praradus nekilnojamąjį daiktą dėl jos įgalioto asmens – valstybės tarnautojo padarytų nusikalstamų veiksmų, jos, kaip savininkės, teisės negali būti ginamos labiau nei sąžiningo to daikto įgijėjo.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovo Gedimino Sagačio rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais.

1. Sistemškai aiškinamas Civilinio kodekso 4.96 straipsnyje įtvirtintas (*inter alia* ginčijamas) teisinis reguliavimas vertintinas kaip detalizuojantis Konstitucijos 23 ir 46 straipsnių nuostatas dėl valstybės pareigos užtikrinti nuosavybės neliečiamumą ir reguliuoti ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Pagal Konstituciją valstybė nėra įpareigojama pripažinti ir ginti nuosavybės teisės į turtą, kurį asmuo įgijo (užvaldė) be aiškiai išreikštos šio turto savininko valios (sutikimo). Nuosavybės teisės perleidimas be savininko sutikimo galimas tik išimtiniais Konstitucijos 23 straipsnyje numatytais atvejais.

2. Nuosavybės teisę asmuo gali įgyti tik teisėtai. Tai, kas įgyjama neteisėtai, pažeidžiant kitų asmenų teises ir teisės normas, negali būti ginama. Negalima ginti teisės pažeidimo. Suinteresuoto

asmens – Seimo atstovas, grįsdamas poziciją, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, remiasi Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarime dėstoma oficialia konstitucine doktrina, kad Konstitucija garantuoja nuosavybės apsaugą; neteisėtai įgytas turtas netampa jį įsigijusio asmens nuosavybe, taigi toks asmuo neįgyja pagal Konstituciją saugomų nuosavybės teisių. Vadinasi, pagal Konstituciją „dviejų teisėtų nekilnojamojo daikto sąžiningų savininkų teisių kolizija“ negalima. Savininko nuosavybės teisė į nekilnojamąjį daiktą neišnyksta, jei jis dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo praranda galimybę tą daiktą realiai valdyti, ji negali būti perleidžiama ir nepereina kitiems asmenims nepriklausomai nuo jų subjektyvių charakteristikų (sąžiningas ar nesąžiningas) ar sandorio rūšies (atlygintinis ar neatlygintinis). Įgijėjas, kuriam toks daiktas buvo perleistas, įgyja ne nuosavybės teisę, o tik teisę daiktą valdyti. Toks teisinio reguliavimo aiškinimas leidžia išvengti to paties daikto savininkų dualizmo problemos.

3. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovas taip pat nurodė Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimo, kuriame, pasak suinteresuoto asmens atstovo, aiškinama iš esmės analogiška teisinė situacija, nuostatą, susijusią su iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusio 1964 m. liepos 7 d. Civilinio kodekso 143 straipsnyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, pagal kurį, jeigu turtas atlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti, ir įgijėjas to nežinojo ir neturėjo žinoti (sąžiningas įgijėjas), tai savininkas turi teisę išreikalauti šį turtą iš įgijėjo tik tuo atveju, kai turtas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas arba iš kurio nors iš jų pagrobtas, arba kitaip nustojo būti jų valdomas be jų valios. Minėtame nutarime konstatuota, jog tai, kad savininkas turi teisę išreikalauti turtą ir iš sąžiningo įgijėjo, jeigu šis turtas savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas arba iš kurio nors iš jų pagrobtas, arba kitaip nustojo būti jų valdomas be jų valios, „yra visuotinai pripažinta nuosavybės teisės gynimo taisyklė“.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos valstybės sekretoriaus Pauliaus Koverovo, Teisės instituto direktoriaus Algimanto Čepo rašytiniai paaiškinimai.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Iš sąžiningo įgijėjo negali būti išreikalautas nekilnojamasis daiktas, išskyrus atvejus, kai savininkas tokį daiktą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo.“

Pareiškėjai – Seimo narių grupė ir Lietuvos apeliacinis teismas prašo ištirti, ar Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis, o pareiškėjas – Vilniaus apygardos teismas – ar Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria valstybei leidžiama iš sąžiningo įgijėjo susigrąžinti nekilnojamąjį turtą, kuris buvo prarastas dėl valstybės tarnautojo padaryto nusikaltimo, neprieštarauja Konstitucijai.

Konstatuotina, kad Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis, kurios atitiktį Konstitucijai prašo ištirti pareiškėjai – Seimo narių grupė ir Lietuvos apeliacinis teismas, apima ir Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalį ta apimtimi, kuria valstybei leidžiama iš sąžiningo įgijėjo susigrąžinti nekilnojamąjį turtą, prarastą dėl valstybės tarnautojo padaryto nusikaltimo, kurios atitiktį Konstitucijai prašo ištirti pareiškėjas – Vilniaus apygardos teismas. Taigi visuose minėtuose prašymuose Konstitucinio Teismo yra prašoma ištirti to paties teisinio reguliavimo – Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalies – atitiktį Konstitucijai.

2. Pareiškėjai prašo ištirti, ar ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja *inter alia* Konstitucijos preambulėje, pasak jų, įtvirtintam teisinės valstybės principui. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinio teisinės valstybės principo negalima aiškinti kaip įtvirtinto tik Konstitucijos preambulėje, kad konstitucinis teisinės valstybės principas integruoja įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes, apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų. Vadinasi, pareiškėjų prašymas ištirti ginčijamo teisinio reguliavimo atitiktį *inter alia* Konstitucijos preambulėje, pasak jų, įtvirtintam teisinės valstybės principui traktuotinas kaip prašymas ištirti ginčijamo teisinio reguliavimo atitiktį *inter alia* konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Taigi Konstitucinis Teismas šioje konstitucinės justicijos byloje tirs, ar Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

1. Pareiškėjų ginčijamas teisinis reguliavimas yra skirtas reguliuoti santykiams, susijusiems su savininko, praradusio nekilnojamąjį daiktą dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, teisių gynimu, taip pat su savininko ir jo turto sąžiningo įgijėjo teisių ir interesų sąveika (konfliktu).

Taigi ginčijamos nuostatos atitikties Konstitucijai tyrimas šioje konstitucinės justicijos byloje suponuoja tai, kad turi būti išsiaiškinta, viena vertus, kokių iš Konstitucijos kylančių reikalavimų privalu paisyti teisės aktais reguliuojant nuosavybės santykius, susijusius su savininko teisių gynimu, *inter alia* kai savininkas turtą praranda dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, kita vertus, ar pagal Konstituciją iš sąžiningo įgijėjo gali būti išreikalautas turtas, kurį savininkas prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, ir, jei gali būti, kokios sąžiningo įgijėjo teisių garantijos kyla iš Konstitucijos.

2. Minėta, kad Konstitucinio Teismo yra prašoma iširti Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalies atitiktį Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Konstitucijos 23 straipsnyje nustatyta:

„Nuosavybė neliečiama.

Nuosavybės teises saugo įstatymai.

Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.“

3.1. Konstitucijos 23 straipsnio nuostatos, sudarydamos visumą, atskleidžia nuosavybės teisių gynimo esmę (Konstitucinio Teismo 2002 m. gegužės 27 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas savo aktuose yra ne kartą konstatavęs, kad Konstitucijos 23 straipsnyje yra įtvirtintas nuosavybės neliečiamumo principas. Pagal Konstituciją savininkas turi teisę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, išskyrus uždraustus įstatymu, naudoti savo turtą ir lemti jo likimą bet koku būdu, kuriuo nepažeidžiamos kitų asmenų teisės ir laisvės (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d., 2008 m. gegužės 20 d. nutarimai). Kita vertus, Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 23 straipsnio nuostatas, ne kartą yra konstatavęs, kad nuosavybė įpareigoja. Savininkas, naudodamas savo turtą, su juo turi elgtis atsakingai ir rūpestingai.

Pagal Konstituciją kiti asmenys turi nepažeisti savininko nuosavybės teisių, o valstybė turi pareigą ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsینimosi į ją, kitų pažeidimų. Niekas negali paimti nuosavybės savavališkai ir ne teisės pagrindu; nuosavybės subjektui, savininkui, yra konstituciškai garantuojama teisė reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo nuosavybės teisių ir kad valstybė užtikrintų jo nuosavybės teisių gynimą (Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas).

3.2. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad konstitucinis nuosavybės neliečiamumo principas būtų paneigtas ir tada, jeigu, savininkui praradus turtą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, savininko nuosavybės teisės nebūtų ginamos. Šiame kontekste pažymėtina, kad kai turtą savininkas praranda dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, tai nereiškia, kad jis praranda nuosavybės teises, ir nereiškia, kad asmuo, įgijęs tokį turtą, tampa jo savininku. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, iš Konstitucijos 23 straipsnio, *inter alia* jo 2 dalies, įstatymų leidėjui kyla pareiga nuosavybės santykius reguliuoti taip, kad nuosavybės teisės būtų saugomos ir ginamos, kad būtų užtikrintas nuosavybės neliečiamumas (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas); valstybė turi priedermę leisti atitinkamus nuosavybės teises saugančius įstatymus ir jais remdamasi ginti nuosavybę (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas). Pagal Konstituciją savininkas turi teisę susigrąžinti savo turtą, kai jis tokį turtą prarado dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo;

ši jo teisė yra svarbi konstitucinė nuosavybės teisių apsaugos garantija. Tai suponuoja įstatymų leidėjo pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų savininko, praradusio turtą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, nuosavybės teisių gynimą. Tai nustatydamas įstatymų leidėjas turi nustatyti, kaip turi būti užtikrintas savininko nuosavybės teisių gynimas, *inter alia* kai toks turtas negali būti gražintas dėl objektyvių priežasčių, nėra galimybių jo gražinti natūra.

3.3. Konstitucija, garantuodama nuosavybės apsaugą, įtvirtina ir konstitucinę teisę įgyti nuosavybę bei garantuoja šios teisės apsaugą (Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas). Pagal Konstituciją nuosavybės teisės įgijimo būdai gali būti įvairūs, tačiau jie negali prieštarauti iš Konstitucijos kylantiems reikalavimams, *inter alia* teisėtumo, sąžiningumo principams.

Įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos normų ir principų, turi nustatyti nuosavybės teisės įgijimo būdus ir pagrindus. Tai suponuoja nuosavybės įgijimo teisėtumo reikalavimą. Pagal Konstituciją viena esminių nuosavybės objekto (turto) perleidimo kito asmens (kitų asmenų) nuosavybės teisėtumo sąlygų yra savininko valios dėl tokio nuosavybės objekto (turto) perleidimo kito asmens (kitų asmenų) nuosavybės išreiškimas (sutikimas). Kai turtas perleidžiamas kitam asmeniui be turto savininko valios išreiškimo (sutikimo), toks turto perleidimas laikomas neteisėtu, o perleistas turtas – neteisėtai kito asmens įgytu turtu, nebent turto perleidimas kito asmens (kitų asmenų) nuosavybės be šio turto savininko valios išreiškimo (sutikimo) būtų konstituciškai pateisinamas.

Neteisėtai įgytas turtas netampa jį įsigijusio asmens nuosavybe; taigi toks asmuo neįgyja nuosavybės teisių, saugomų pagal Konstituciją (Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas).

3.4. Šiame kontekste pažymėtina, kad galima tokia situacija, kai asmuo turtą įgijo žinodamas arba turėdamas žinoti, kad tas asmuo, iš kurio toks turtas yra įgyjamas, neturi teisės to turto perleisti nuosavybės. Toks turto įgijimas nesukuria jo įgijėjui nuosavybės teisių. Atsižvelgiant į tai pažymėtina, kad Konstitucija negina ir tokio asmens teisių, kuris turtą, savininko prarastą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, įgyja tai žinodamas arba turėdamas žinoti, t. y. elgdamasis nesąžiningai, neteisėtai.

Galima ir tokia situacija, kai asmuo, siekdamas įgyti turtą teisėtai, įgyja turtą, kurį savininkas yra praradęs dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, o jį įgyjantis asmuo to nežinojo ir negalėjo žinoti. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad net ir tuo atveju, kai asmuo turtą įgyja nežinodamas ir negalėdamas žinoti, kad savininkas jį prarado dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, tokio turto įgijimas negali būti traktuojamas kaip savaime sukuriantis turto įgijėjui nuosavybės teises. Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, ne teisės pagrindu teisė negali atsirasti.

3.5. Įstatymų leidėjas, reguliuodamas nuosavybės teisių apsaugą, turi užtikrinti Konstitucijos

ginamų ir saugomų vertybių pusiausvyrą. Tai, kad turi būti ginamos savininko, praradusio savo turtą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, nuosavybės teisės, nereiškia, kad neturi būti ginamos teisės ir tokio asmens, kuris siekė turtą įgyti teisėtai, sąžiningai, bet įgijo jį nežinodamas, kad savininkas tą turtą prarado dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo. Reikalavimas ginti tokio asmens teises kyla iš Konstitucijos, *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo, Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtinto konstitucinio asmeniui padarytos žalos atlyginimo principo. Šis konstitucinis principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas).

Reikalavimas ginti asmens, sąžiningai įgijusio turtą, kurį savininkas prarado dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, teises kyla ir iš Konstitucijos 46 straipsnio, *inter alia* jo 1 dalies, kurioje taip pat yra įtvirtinta asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva, suponuojančios sutarčių sudarymo laisvę.

3.6. Pagal Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalį nuosavybė iš savininko gali būti paimama tik tada, kai ji reikalinga visuomenės poreikiams, kai už ją teisingai atlyginama; visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginant nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka. Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalyje nurodyti visuomenės poreikiai, kuriems įstatymo nustatyta tvarka ir teisingai atlyginant gali būti paimama nuosavybė, – tai visos visuomenės arba jos dalies interesai, kuriuos valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti; paimant nuosavybę visuomenės poreikiams turi būti siekiama įvairių visos visuomenės ir jos narių teisėtų interesų pusiausvyros; visuomenės poreikiai, kuriems paimama nuosavybė, – tai visuomet konkretūs ir aiškiai išreikšti visuomenės poreikiai dėl konkretaus nuosavybės objekto; paimti nuosavybę (teisingai atlyginant) galima tik tokiems visuomenės poreikiams, kurie objektyviai negalėtų būti patenkinti, jeigu nebūtų paimtas tam tikras konkretus nuosavybės objektas; asmuo, kurio nuosavybė paimama visuomenės poreikiams, turi teisę reikalauti, kad nustatytas atlyginimas būtų lygiavertis paimamai nuosavybei (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d., 2003 m. kovo 4 d., 2008 m. gegužės 20 d. nutarimai).

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad iš Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalies kylantys imperatyvai nuosavybės paėmimui iš savininko netaikomi tais atvejais, kai savininkas susigrąžina turtą, prarastą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo.

3.7. Konstitucijos 23 straipsnio nuostatos visiems savininkams – fiziniams asmenims, juridiniams asmenims, savivaldybėms ir valstybei – garantuoja nuosavybės apsaugą (Konstitucinio Teismo 2002 m. gegužės 27 d. nutarimas). Taigi pagal Konstituciją įstatymai turi saugoti visų savininkų, *inter alia* ir valstybės (kaip visos visuomenės organizacijos), nuosavybės teises.

Pagal Konstituciją valstybė yra nuosavybės teisės subjektas (Konstitucinio Teismo 2002 m. gegužės 27 d., 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad valstybė yra visos visuomenės organizacija. Valstybė, vykdydama savo funkcijas, turi veikti visos visuomenės interesais (Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai).

Valstybei nuosavybės teise priklausantis turtas turi būti tvarkomas taip, kad tarnautų bendrai tautos gerovei, visos visuomenės interesui; valstybės turtas yra viena iš priemonių viešajam interesui, socialinei darnai užtikrinti; valstybinės valdžios institucijos, kitos valstybės institucijos, turinčios įgaliojimus priimti sprendimus dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo, pačios nėra šio turto savininkės – jis priklauso visai valstybei; todėl visos valstybės institucijos, turinčios įgaliojimus priimti sprendimus dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo bei disponavimo juo, privalo laikytis Konstitucijos normų ir principų (Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas).

Pažymėtina, kad valstybės institucijos, priimdamos sprendimus dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo, privalo laikytis Konstitucijos normų ir principų ir jokiais aplinkybėmis negali veikti *ultra vires*, t. y. viršydamos savo įgaliojimus. Valstybės institucijų ar pareigūnų veikimas *ultra vires* negali būti be išlygų tapatinamas su pačios valstybės veikimu. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad jeigu valstybės pareigūnai, veikdami *ultra vires*, padaro nusikaltimą, tai nereiškia, kad tokia jų nusikalstama veika gali būti tapatinama su pačios valstybės veikimu (neveikimu) ir valstybė, kaip savininkė, negali susigrąžinti dėl valstybės pareigūno padaryto nusikaltimo prarasto turto.

Pažymėtina ir tai, kad tais atvejais, kai asmeniui žala buvo padaryta neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, pagal Konstituciją toks asmuo turi teisę teisme reikalauti teisingo šios žalos atlyginimo.

Kaip Konstitucinis Teismas yra konstatavęs 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, jeigu įstatymu, juo labiau kitu teisės aktu, būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad valstybė visiškai arba iš dalies išvengtų pareigos teisingai atlyginti materialinę ir (arba) moralinę žalą, padarytą neteisėtais pačios valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, tai ne tik reikštų, kad yra nepaisoma konstitucinės žalos atlyginimo sampratos, ir būtų nesuderinama su Konstitucija (*inter alia* su jos 30 straipsnio 2 dalimi), bet ir pakirstų pačios valstybės, kaip bendro visos visuomenės gėrio, *raison d'être*.

Šiame kontekste paminėtina, kad galimos ir tokios situacijos, kai valstybė dėl vienokių ar kitokių priežasčių laikinai faktiškai valdo ir naudoja tokį turtą, kuris jai nuosavybės teise nepriklauso (Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas ne kartą savo nutarimuose yra konstatavęs, kad okupacinės valdžios savivalės aktų pagrindu negalėjo

atsirasti ir neatsirado teisėta valstybinė, visuomeninė nuosavybė ir kad tokiu būdu iš žmonių atimtas turtas laikytinas tik faktiškai valstybės valdomu turtu. Susiklosčius tokiai padėčiai, kai valstybė laikinai faktiškai valdo ir naudoja jai nuosavybės teise nepriklausantį turtą, šis turtas taip pat turi būti valdomas ir naudojamas paisant tų pačių konstitucinių reikalavimų, kaip ir valdant ir naudojant valstybei nuosavybės teise priklausantį turtą (Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d., 2007 m. liepos 5 d. nutarimai). Šiuo atveju taip pat taikomos iš Konstitucijos 23 straipsnio kylančios nuosavybės teisės apsaugos garantijos.

4. Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.“

Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų, tačiau nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą (diferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti asmenis atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį. Asmenų lygybės problema įstatymuose negali būti tinkamai išspręsta kiekvienu atveju neįvertinus to, ar pagrįstai jų atžvilgiu yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai (Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d., 2002 m. spalio 23 d., 2008 m. birželio 30 d. nutarimai).

III

Dėl Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalies atitikties Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Minėta, kad Konstitucinio Teismo yra prašoma ištirti Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, kad iš sąžiningo įgijėjo negali būti išreikalautas nekilnojamas daiktas, išskyrus atvejus, kai savininkas tokį daiktą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, atitiktį Konstitucijos 23 straipsniui, 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Seimas 2000 m. liepos 18 d. priėmė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymą, kurio 1 straipsniu buvo patvirtintas naujas Civilinis kodeksas. Šio įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad „Civilinis kodeksas įsigalioja nuo 2001 m. liepos 1 d., išskyrus tas Kodekso normas, kurioms šis įstatymas nustato kitus įsigaliojimo terminus“. Nurodyta išlyga „išskyrus tas Kodekso normas, kurioms šis įstatymas nustato kitus įsigaliojimo terminus“ neapėmė Civilinio kodekso 4.96 straipsnio, *inter alia* pareiškėjų ginčijamos jo 2 dalies. Taigi pareiškėjų ginčijama Civilinio kodekso nuostata įsigaliojo 2001 m. liepos 1 d.

Civilinio kodekso 4.96 straipsnyje „Daikto išreikalavimas iš sąžiningo įgijėjo“ nustatyta:

„1. Jeigu kilnojamasis daiktas atlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti nuosavybėn, ir įgijėjas to nežinojo ir neturėjo žinoti (sąžiningas įgijėjas), tai savininkas turi teisę išreikalauti šį daiktą iš įgijėjo tik tuo atveju, kai daiktas yra savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas, arba iš kurio nors iš jų pagrobtas, arba kitaip be jų valios nustojo būti jų valdomas. Šiuos reikalavimus savininkas gali pareikšti per trejus metus nuo daikto praradimo momento.

2. Iš sąžiningo įgijėjo negali būti išreikalautas nekilnojamasis daiktas, išskyrus atvejus, kai savininkas tokį daiktą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo.

3. Jeigu daiktas neatlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti nuosavybėn, tai savininkas turi teisę išreikalauti daiktą visais atvejais. Ši taisyklė taikoma ir kilnojamiesiems, ir nekilnojamiesiems daiktams.

4. Šio straipsnio taisyklės netaikomos, kai daiktas parduotas ar kitaip perleistas teismo sprendimams vykdyti nustatyta tvarka.“

Nors Civilinis kodeksas buvo ne kartą keičiamas ir papildomas, jo 4.96 straipsnis, *inter alia* ginčijama jo 2 dalis, keista arba papildyta nebuvo.

3. Civiliniame kodekse, *inter alia* jo 4.96 straipsnyje, kurio 2 dalį ginčija pareiškėjai, yra įtvirtintas vindikacijos institutas, – savininko, nevaldančio savo daikto, reikalavimas grąžinti neteisėtai valdomą daiktą, – kuris buvo žinomas dar romėnų teisėje. Recepuojant romėnų teisę, šis institutas, kaip vienas iš savininko teisių gynimo institutų, prigijo ir kitų valstybių civilinėje teisėje (kaip antai Prancūzijos, Italijos ir kt.). Šis institutas buvo žinomas ir tarpukario Lietuvos civilinėje teisėje.

4. Pareiškėjų ginčijamas teisinis reguliavimas, skirtas savininko teisėms ginti, kai jis nekilnojamąjį turtą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, sistemiškai aiškintinas atitinkamų Civilinio kodekso nuostatų kontekste.

4.1. Civilinio kodekso 4.95 straipsnyje nustatyta, kad savininkas turi teisę išreikalauti savo daiktą iš svetimo neteisėto valdymo. Civilinio kodekso 4.96 straipsnyje nustatytos sąlygos, kurioms esant savininkas turi teisę išreikalauti savo daiktą iš svetimo neteisėto valdymo, kai tokio daikto įgijėjas yra sąžiningas. Pagal šio straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytą teisinį reguliavimą, įtvirtinusi ribotos vindikacijos institutą, iš sąžiningo įgijėjo daiktas (kilnojamasis ir nekilnojamasis) savininkui grąžinamas tik tam tikrais atvejais. Pagal Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 3 dalį, kai daiktas iš asmens, neturėjusio teisės jo perleisti nuosavybėn, įgytas neatlygintinai, savininkas turi teisę išreikalauti jį visais atvejais, t. y. šioje dalyje yra įtvirtinta neribota vindikacija.

Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalyje, kurios atitiktimi Konstitucijai abejoja pareiškėjai, yra įtvirtintas ribotos vindikacijos institutas. Pagal Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalį nekilnojamasis daiktas iš sąžiningo įgijėjo, kuris jį įgijo atlygintinai, gali būti išreikalautas, kai tokį

daiktą savininkas prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo.

4.2. Aiškinant ginčijamą teisinį reguliavimą šios konstitucinės justicijos bylos kontekste svarbu atskleisti savininko ir sąžiningo įgijėjo sampratas pagal Civilinį kodeksą.

4.2.1. Savininko samprata įvairiais aspektais (kaip nuosavybės teisės turėtojo, kaip nuosavybės teisę įgyjančio asmens) gali būti atskleista aiškinant daugelyje Civilinio kodekso straipsnių (jų dalių), *inter alia* 4.37 straipsnio 1 dalyje, 4.39, 4.47, 4.48 straipsniuose, įtvirtintą teisinį reguliavimą. Atskleidžiant savininko sampratą nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste, t. y. nuosavybės teisę įgyjančio asmens aspektu, savininku laikytinas asmuo, kuris nuosavybės teisę teisėtai įgijo vienu iš Civiliniame kodekse nustatytų ar jam neprieštaraujančių pagrindų (Civilinio kodekso 4.47 straipsnis).

Pagal Civilinio kodekso 4.93 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublika garantuoja visiems savininkams vienodą teisių apsaugą.

4.2.2. Sąžiningo įgijėjo samprata įvairiais aspektais yra atskleidžiama įvairiuose Civilinio kodekso straipsniuose (jų dalyse), *inter alia* 4.26 straipsnio 3 dalyje („Sąžiningu valdymo atsiradimu laikomas daikto valdymo atsiradimas, kai valdyti pradantis asmuo yra įsitikinęs, kad niekas neturi daugiau už jį teisių į daiktą, kurį jis pradeda valdyti“), 4.96 straipsnio 1 dalyje („<...> daiktas atlygintinai įgytas iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti nuosavybėn, ir įgijėjas to nežinojo ir neturėjo žinoti (sąžiningas įgijėjas) <...>“).

4.2.3. Nuosavybės teisės subjektais gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys, *inter alia* valstybė, kuri civiliniuose santykiuose dalyvauja lygiais pagrindais, kaip ir kiti šių santykių dalyviai (Civilinio kodekso 2.36 straipsnis).

4.2.4. Nuosavybės teisės įgijimo pagrindai yra nurodyti Civilinio kodekso 4.47 straipsnyje (tai *inter alia* sandoriai, kiti įstatymo nustatyti pagrindai). Pagal Civilinio kodekso 4.23 straipsnio 2 dalį teisėtu laikomas daikto valdymas, įgytas tais pačiais pagrindais kaip ir nuosavybės teisė.

Nuosavybės teisę pagal Civilinio kodekso 4.48 straipsnio 1 dalį gali perduoti tik pats savininkas arba savininko įgaliotas asmuo. Vadinasi, tais atvejais, kai daiktas yra įgyjamas be savininko valios, išskyrus tam tikrus Civiliniame kodekse numatytus atvejus (*inter alia*, kai daiktas parduotas ar kitaip perleistas teismo sprendimams vykdyti nustatyta tvarka (Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 4 dalis)), daikto įgijimas pats savaime nereiškia ir nuosavybės teisės į tą daiktą atsiradimo, t. y. asmuo, įgijęs daiktą (įgijėjas), netampa to daikto savininku, o tik tampa faktiniu šio daikto valdytoju.

4.2.5. Pagal Civilinio kodekso 4.23 straipsnio 1 dalį daikto valdymas gali būti teisėtas ir neteisėtas. Paminėtina, kad Civilinio kodekso 4.23 straipsnio 2 dalies nuostata „Daikto valdymas laikomas teisėtu, kol neįrodyta priešingai“ reiškia valdymo teisėtumo prezumpciją. Teisėtu laikomas daikto valdymas, įgytas tais pačiais pagrindais kaip ir nuosavybės teisė (Civilinio kodekso

4.23 straipsnio 2 dalis); neteisėtu daikto valdymu laikomas per prievartą, slaptai ar kitaip pažeidžiant teisės aktus įgyto daikto valdymas (Civilinio kodekso 4.23 straipsnio 3 dalis).

4.3. Sistemiškai aiškinant ginčijamą teisinį reguliavimą Civilinio kodekso, *inter alia* minėtų straipsnių, kontekste darytina išvada, kad savininkas yra laikomas sąžiningu ir teisėtu įgijėju, tačiau asmuo, nors ir sąžiningai įgijęs turtą, kurį savininkas prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, nėra prilyginamas to daikto savininkui. Taigi savininko ir sąžiningo įgijėjo teisinis statusas pagal Civilinį kodeksą yra nevienodas.

5. Minėta, kad pagal Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalį nekilnojamas daiktas iš sąžiningo įgijėjo, kuris jį įgijo atlygintinai, gali būti išreikalautas, kai tokį daiktą savininkas prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo.

Ginčijamas teisinis reguliavimas *inter alia* aiškintinas ir tam tikruose Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsniuose (jų dalyse) nustatyto teisinio reguliavimo kontekste.

5.1. Seimas 2000 m. rugsėjo 26 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymą, kurio 1 straipsniu patvirtino Baudžiamąjį kodeksą ir pagal kurio 2 straipsnį šio Baudžiamojo kodekso įsigaliojimo data turėjo būti nustatyta atskiru įstatymu. Seimas 2002 m. spalio 29 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymą. Šio įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, kad naujasis Baudžiamasis kodeksas įsigalioja 2003 m. gegužės 1 d.; pagal 47 straipsnio 1 dalį, įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui, neteko galios iki tol galiojęs Baudžiamasis kodeksas.

5.2. Pagal Baudžiamojo kodekso 10 straipsnį (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) nusikalstamos veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Civilinio kodekso, kuriame yra pareiškėjų ginčijama nuostata, priėmimo ir įsigaliojimo metu galiojo senasis Baudžiamasis kodeksas, pagal kurį nusikalstama veika nebuvo skirstoma į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus – ji buvo vadinama nusikaltimu.

Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, nusikaltimai – tai teisės pažeidimai, kuriais itin šiurkščiai pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, kitos Konstitucijos saugomos ir ginamos vertybės, daromas neigiamas poveikis gyvenimo sąlygoms, žmonių gyvenimo lygiui, kėsiniama į valstybės ir visuomenės gyvenimo pagrindus (Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai). Pažymėtina ir tai, kad Konstitucija neužkerta kelio įstatymuose, kituose teisės aktuose tiems patiems reiškiniams apibūdinti vartoti kitus žodžius ar formuluotes negu vartojamieji Konstitucijos tekste (Konstitucinio Teismo 2006 sausio 16 d. nutarimas). Šiame kontekste

pažymėtina ir tai, kad, įstatymuose, kituose teisės aktuose tiems patiems reiškiniams apibūdinti vartojant kitokius negu Konstitucijos tekste žodžius ar formuluotes, svarbu jų nevertoti nekorektiškai, sudarant prielaidas paneigti Konstitucijoje nustatyto reglamentavimo specifiką.

5.3. Taigi Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalyje vartojama sąvoka „nusikaltimas“, įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui, apima abi nusikalstamos veikos formas: ir nusikaltimus, ir baudžiamuosius nusižengimus.

5.4. Pagal naująjį Baudžiamąjį kodeksą baudžiamosios atsakomybės subjektas yra ir fizinis, ir juridinis asmuo. Šiame kontekste pažymėtina, kad Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 5 dalyje (2004 m. liepos 5 d. redakcija) *inter alia* nustatyta, kad pagal šį kodeksą neatsako valstybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga.

6. Minėta, kad pareiškėjų abejonės dėl Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalies atitikties Konstitucijos 23 straipsniui iš esmės grindžiamos tuo, kad sąžiningas įgijėjas, įgijęs daiktą, kurį savininkas prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, pasak pareiškėjų, taip pat tampa „lygiaverčiu“ to daikto savininku. Pareiškėjų teigimu, pagal Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalį išreikalaujant nekilnojamąjį daiktą iš sąžiningo įgijėjo nėra tenkinami visuomenės poreikiai, sąžiningam įgijėjui nėra teisingai atlyginama, todėl ginčijamu teisiniu reguliavimu pažeidžiamos asmens nuosavybės teisės.

7. Šiame nutarime konstatuota, kad Konstitucijos 23 straipsnyje yra įtvirtintas nuosavybės neliečiamumo principas, kuris būtų paneigtas, jeigu, savininkui praradus turtą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, savininko nuosavybės teisės nebūtų ginamos. Kai turtą savininkas praranda dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, tai nereiškia, kad jis praranda nuosavybės teises, ir nereiškia, kad asmuo, įgijęs tokį turtą, tampa jo savininku. Pagal Konstituciją savininkas turi teisę susigrąžinti savo turtą, prarastą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo; ši jo teisė yra svarbi konstitucinė nuosavybės teisių apsaugos garantija. Tai suponuoja įstatymų leidėjo pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų savininko, praradusio turtą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, nuosavybės teisių gynimą.

Konstatuota ir tai, kad kai asmuo įgyja turtą, nežinodamas ir negalėdamas žinoti, kad savininkas jį prarado dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo, tokio turto įgijimas negali būti traktuojamas kaip savaime sukuriantis turto įgijėjui nuosavybės teises.

Minėta, kad iš Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalies kylantys imperatyvai nuosavybės paėmimui iš savininko netaikomi tais atvejais, kai savininkas susigrąžina turtą, prarastą dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo.

Taigi Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalyje nustatyto teisiniu reguliavimu, pagal kurį nekilnojamasis daiktas iš sąžiningo įgijėjo yra paaimamas tais atvejais, kai savininkas jį prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo, nėra nukrypstama nuo Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintų

imperatyvų.

8. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtina, kad Konstitucinis Teismas 1997 m. balandžio 8 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, jog tai, kad tuo metu galiojusio Civilinio kodekso 143 straipsnyje nustatyta, jog savininkas turi teisę išreikalauti turtą ir iš sąžiningo įgijėjo, jeigu šis turtas savininko ar asmens, kuriam savininkas buvo perdavęs jį valdyti, pamestas ar iš kurio nors jų pagrobtas arba kitaip nustojo būti jų valdomas be jų valios, yra visuotinai pripažinta nuosavybės teisės gynimo taisyklė.

Pažymėtina, kad iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusio Civilinio kodekso 143 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas ir Civilinio kodekso 4.96 straipsnyje, kuriame yra pareiškėjų ginčijama nuostata, nustatytas teisinis reguliavimas buvo analogiški tuo aspektu, kad iš sąžiningo įgijėjo, esant tam tikroms Civiliniame kodekse nustatytais sąlygoms, turtas galėjo būti išreikalautas.

9. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui.

10. Minėta, kad pareiškėjai savo abejones dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai iš esmės grindžia tuo, kad nei daikto savininkas, nei sąžiningas įgijėjas vienodai nėra atsakingi už nusikaltimą, dėl kurio savininkas prarado daiktą; iš sąžiningo įgijėjo daiktas gali būti išreikalautas, nepaisant jo teisėtų lūkesčių, galimų daikto pagerinimų ar pan.; tad dviejų „lygiaverčių“ savininkų padėtis yra nevienoda, tokiu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas.

11. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas, įtvirtintas Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje, nustato formalią visų asmenų lygybę, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų, tačiau nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą (diferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti asmenis atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį.

12. Atsižvelgiant į tai, kad savininko ir sąžiningo įgijėjo teisinis statusas yra nevienodas, jie yra skirtingose padėtyse, darytina išvada, kad Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

13. Konstatavus, kad Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui, Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstatuotina ir tai, kad Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu nėra pažeidžiamas ir sąžiningo įgijėjo teisėtų lūkesčių reikalavimas – vienas esminių konstitucinio teisinės valstybės principo elementų.

Taigi, atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja ir konstituciniam teisinės valstybės principui.

14. Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatavus, kad Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui, Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, pažymėtina, kad pagal Konstituciją turi būti ginamos teisės ir tokio asmens, kuris siekė turtą įgyti teisėtai, sąžiningai, bet įgijo jį nežinodamas, kad savininkas tą turtą prarado dėl kito asmens (kitų asmenų) padaryto nusikaltimo. Minėta, kad reikalavimas ginti tokio asmens teises kyla iš Konstitucijos, *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo, Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtinto konstitucinio asmeniui padarytos žalos atlyginimo principo ir Konstitucijos 46 straipsnio.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis (Žin., 2000, Nr. 74-2262) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Pranas Kuconis

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Ramutė Ruškytė

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Romualdas Kęstutis Urbaitis